

[16]

erl)

! Hunce,

te obse-

precatu-

Sed hoc

n disce-

am vul-

m opta-

ni: Non

libenter

ego re-

t. (Dum

upantur

rationis

cupatur

(os).

e parte

catenae

am pu-

su me

Unum

adole-

excae-

(s): In-

molli

s eius

cti ad

? Mo-

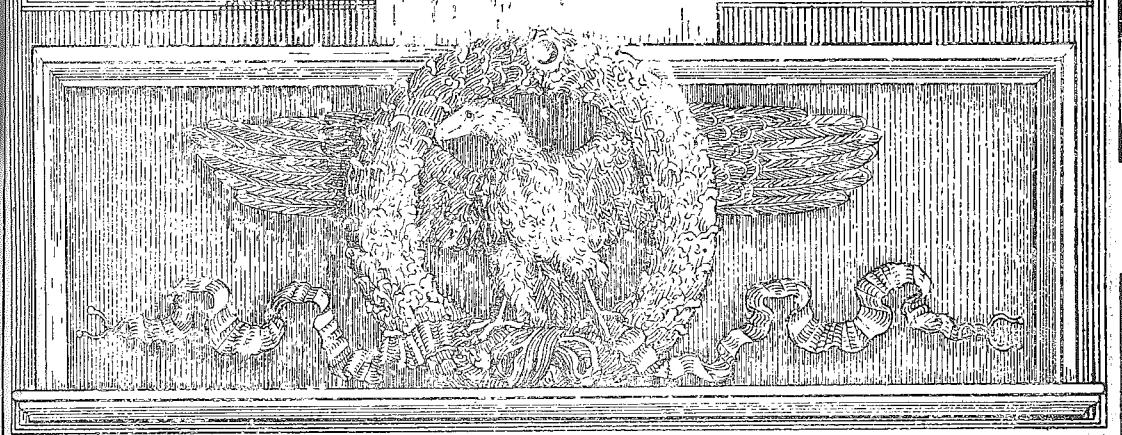
isor.

ALMA ROMA

QVID QVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

C. DEL VECCHIO

Pro “ALMAE ROMAE,, Sociis

apud Commentarii Administratorem opuscula latine scripta venum dantur,
pretio quo sequitur:

IOSEPHI FORNARI Fridianus. Milesia fabula scenis accommodata apud
ephebea facile agendis. – Venit lib. 2.

IOSEPHI FORNARI Francisculi prandium. Milesia fabula scenis accom-
modata apud ephebea facile agendis. – Venit lib. 2.

HERMINII JACOBELLI In campo latinitatis novi flores. – Si tegu-
mento solut. lib. 5; si xyлина structura aureoque titulo decorat., lib. 6.

I. B. FRANCESIA Euplius, Ad Romam, Actiones dramaticeae. – Sin-
gulae lib. 1,50.

(*Iis vero qui extra Urbem hos libros mitti iubeant, addendum erit publici cursus
pretium, iuxta normam libell. 0,60 pro singulis exemplaribus.*)

Pro lectoribus novisque sociis, qui **integralm ALMAE ROMAE col-**
lectionem habere cupiant ab anno MCMXIV ad expletum annum MCMXXV,
paucorum exemplarium quae supersunt pretium constituimus libella-
rum 275 pro Italia; pretium duplicatum, libell. Italic. scilicet 550, pro
exteris gentibus.

Hae vero collectiones, adiecta in litteris pecunia per nummariam
syngrapham (vulgo *chèque*) in Urbe exigendam, *recto tramite* requiren-
dae sunt ab **ALMAE ROMAE** administratore (*Roma, 12, Via del
Governo Vecchio, 96*): quod enim pretium positum est non sinit ut
foenus aliquod bibliopolis, vel mediatoribus quibusvis rependi possit.

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Pretium subnotationis an. MCMXXVI est pro Italia libell. 15; pro Civitatibus Foederatis Americae septentrionalis et Canada doll. 3; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 30 exaequans; *ante solvendum rectoque tramite mittendum ad IOSEPHUM FORNARI doctorem, Romam, 12, Via del Governo Vecchio, 96.*

V. NON. OCTOBRIS MCCXXVI

...In mense sexto ante obitus sui diem, cum esset (*S. Franciscus*) apud Senas pro infirmitate oculorum curanda, coepit in toto reliquo corpore graviter infirmari; et fracto stomacho infirmitate diuturna et vitio hepatis, sanguinem multum evomuit, ita quod visus est morti appropinquare. Quo comperto, frater Helias citissime de longinquu cucurrit ad eum. In cuius adventu sanctus pater in tantum convalevit, ut, relicta terra illa, cum ipso ad Cellam de Cortona veniret. Veniente quoque ipso ibidem, et per tempus aliquod faciente moram, intumuit venter eius, turguere crura, tumueruntque pedes, et stomachi magis ac magis defectum incurrit, ut cibum aliquem recipere vix valeret. Rogavit deinde fratrem Heliam ut eum Assisium faceret deportari. Fecit bonus filius quod benignus pater voluit, et praeparatis omnibus, ipsum ad concupitum locum perduxit...

Interea infirmitate crescente, omne robor corporis eius elanguit, et omnibus viribus destitutus nullo modo poterat se movere... O martyr et martyr, qui ridens et gaudens libertissime tolerabat quod erat omnibus acerbissimum et gravissimum

intueri! Revera nullum in eo remanserat membrum absque nimium passionis dolore, et calore naturali sensim amisso, ad extrema quotidie propinquabat. Stupebant medici, mirabantur fratres, quomodo spiritus vivere posset in carne sic mortua, cum, consumptis carnis, sola cutis ossibus adhaereret.

Enimvero cum videret sibi imminere diem extremum, quod etiam per revelationem divinam duobus ante annis ei fuerat indicatum, vocatis ad se fratribus, quos volebat, unicuique, sicut ei desuper dabatur, velut olim patriarcha Iacob suis filiis, benedixit, immo velut alter Moyses ascensurus in montem quem constituit ei Deus, filios Israel benedictionibus ampliavit... Erat tunc temporis manens in palatio Assisinati episcopi, et propterea rogavit fratres, ut eum ad locum Sanctae Mariae de Portiuncula citissime transportarent. Volebat enim ibi animam reddere Deo, ubi... primo perfecte viam veritatis agnoverit...

Cum igitur in loco sibi valde desiderato paucis quievisset diebus et cognosceret tempus propinquae mortis instare, vocavit ad se duos fratres et suos filios spe-

ciales, praecipiens eis de morte propinqua, immo de vita sic proxima, in exultatione spiritus alta voce laudes Domino decantare. Ipse vero, prout potuit, in illum Davidicum psalmum erupit: Voce mea, inquit, ad Dominum clamavi, voce mea ad [Dominum] deprecatus sum. Frater autem quidam de assistantibus, quem sanctus satis magno diligebat amore, pro fratribus omnibus plurimum existens sollicitus; cum haec intueretur, et sancti cognosceret extum propinquare, dixit ad eum: Benigne pater, heu absque patre iam remanent filii, et oculorum privantur lumine vero! Recordare igitur orphanorum quos deseris et omnibus culpis remissis, tam praesentes quam absentes, omnes tua sancta benedictione laetifica. Ad quem sanctus: Ecce, inquit, ego vocor a Deo, fili: fratribus meis, tam absentibus quam praesentibus, offensas omnes et culpas remitto, et eos, sicut possum, absolvo; quibus tu haec de-nuntians, ex parte mea omnibus benedices.

Iussit denique codicem evangeliorum apportari, et evangelium secundum Ioannem sibi legi poposcit, ab eo loco ubi incipit: Ante sex dies paschae, sciens Iesus quia venit hora eius ut transeat ex hoc mundo ad Patrem. Hoc etiam evangelium legere proposuerat sibi minister, priusquam ei praeciperetur: hoc etiam in prima libri apertione occurrit, cum tota et plena bibliotheca esset, in qua hoc evangelium legi debebat. Iussit proinde se superponi cilicio et conspergi cinere, qui terra et cinis mox erat futurus. Convenientibus itaque cunctis fratribus, quorum [ipse] pater et dux erat, reverenterque adstantibus et expectantibus omnibus exitum beatum et consummationem felicem, sanctissima illa anima carne soluta est, quae in abyso claritatis assorta, corpus obdormivit in Domino. Unus autem ex fratribus et discipulis eius, fama non modicum celebris,.. vidit animam sanctissimi patris recto trahite in caelum descendere super aquas

multas. Erat enim quasi stella, quodammodo lunae immensitatem habens, solis vero utcumque retinens claritatem, a candida subiecta nubecula...

**

..Catervatim tota civitas Assisi ruit, et omnis accelerat regio videre magnalia Dei, quae in servo sancto suo gloriose ostenderat Dominus maiestatis... Verumtamen filii lamentabantur tanto patre orbati, et pium cordis affectum lacrimis et suspiriis ostendebant. Sed temperabat moestiam gaudium inauditum, et miraculi novitas eorum mentes in stuporem nimium convertebat. Versus est luctus in canticum, et ploratio in iubilationem. Nunquam enim audierant, nec legerant in scripturis quod oculis monstrabatur, quod et persuaderi vix potuisset eis, si non tam evidenti testimonio probaretur. Resultabat revera in eo forma crucis et passionis Agni immaculati, qui lavit crimina mundi, dum quasi recenter e cruce depositus videretur, manus et pedes clavis confixos habens, et dextrum latus quasi lancea vulneratum. Intuebantur namque carnem illius, quae nigra fuerat prius, candore nimio renitentem, et ex sui pulchritudine beatae resurrectionis praemia pollicentem. Cernebant denique vultum eius quasi vultum angeli, quasi viveret, non sicut mortuus esset, et caetera membra eius conversa in teneritudinem et habitatem innocentiae puerili[s].

Non sunt contracti nervi eius, ut mortuorum solent, non indurata cutis, non rigida effecta sunt membra, sed huc atque illuc vertentia se, veluti ponebantur. Cumque tam mira pulchritudine cunctis cernentibus resplenderet, et caro eius candior esset effecta, cernere mirabile erat in medio manuum et pedum ipsius non clavorum quidem puncturas sed ipsos clavos ex eius carne compositos, ferri retenta nigredine, ac dextrum latus sanguine ru-

bricatum. Non incutiebant horrorem mentibus intuentium signa martyrii, sed decorum multum conferebant et gratiam, sicut in pavimento albo nigri lapilli solent. Accurrebant fratres et filii, et collacrimantes deosculabantur manus et pedes pii patris eos dereliquentis, necnon et dextrum latum, in cuius plaga illius memoria celebris agebatur, qui ex eo loco sanguinem et aquam pariter fundens, mundum reconciliavit Patri. Maximum donum sibi exhiberi credebat quivis de populo, si admittebatur non solum ad deosculandum, sed etiam ad videndum sacra stigmata Iesu Christi, quae sanctus Franciscus portabat in corpore suo. Quis enim hoc videns fletui et non magis gaudio esset intentus, et si fleret, non magis piae laetitia quam piae dolore id faceret? Cuius tam ferreum pectus non moveretur ad gemitum? Cuius tam lapideum cor non scinderetur ad compunctionem, non accenderetur ad divinum amorem, non armaretur ad bonam voluntatem? Quis tam hebes, tam insensibilis, qui manifesta non cognosceret veritate sanctum istum, sicut singulari munere honoratum in terris, sic ineffabili gloria magnificatum fore in coelis?...

**

Fratres igitur et filii qui convenerant cum omni multitudo populorum, quae ex vicinis civitatibus tantis se gaudebant interesse solemnis, totam noctem illam, in qua obiit sanctus pater, divinis laudibus consummaverunt, ita ut, piae iubilationum dulcedine ac luminum claritate, fore angelorum excubiae viderentur. Mane autem facto, convenit multitudo civitatis Assisii cum universo clero, et tollentes sacrum corpus de loco in quo obierat, cum hymnis et laudibus, clangentibus tubis, ipsum ad civitatem honorifice portaverunt. Acciperunt singuli ramos olivarum aliarumque arborum, sacras exsequias solemniter exsequentes, et multiplicatis luminaribus,

laudium munia vocibus altisonis exsolvabant. Cumque, portantibus filiis patrem et grege sequenti pastorem ad Pastorem omnium properantem, per ventum esset ad locum in quo religionem et ordinem sacram virgini et Dominarum pauperum ipse primo plantavit, deponentibus eum in ecclesia Sancti Damiani, in qua dictae filiae suae quas Domino acquisierat morabantur, aperta est fenestra parvula per quam ancillae Christi constituto tempore communicare solent Dominicis corporis sacramento. Aperta est et arca in qua supercaelestium virtutum thesaurus latebat, in qua portabatur a paucis qui multos portare solebat. Et ecce domina Clara, quae vere meritorum sanctitate clara erat, aliarum mater, primaque planta huius sancti ordinis fuit, venit cum reliquis filiabus ad videndum patrem non loquentem eis, nec reversurum ad eas, alibi properantem. Et ingeminatis suspiriis, cum magno cordis gemitu et lacrimis multis suppressa voce clamare cooperunt...

Sed virgineus pudor multo fletui imperabat, et super illum plangere nimis erat incongruum, in cuius transitu concurrit exercitus angelorum, et laetati sunt cives Sanctorum et domestici Dei. Sicque inter tristitiam et laetitiam positae deosculabantur splendidissimas manus eius, ornatas pretiosissimis gemmis ac coruscantibus margaritis, et ablato eo clausa est ianua quae minime ultra vulneri tanto patet...

Pervenientibus denique omnibus ad civitatem, cum iucunditate magna et exsultatione in sacro loco, sed sacrationi de caetero, posuerunt sanctissimum corpus, ubi ad gloriam summum omnipotentis Dei novorum multiplicatione miraculorum mundum illuminat, sicut hactenus eum in sanctae praedicationis doctrina mirabiliter illustravit.

(Ex S. Francisci Assisiensis vita, quam scripsit FR. THOMAS DE CELANO, I, 105-118, passim).

SANCTO FRANCISCO ASSISINATI

**felicissimo ab Eius obitu
septimo exeunte saeculo.**

*Cur te Masseus quondam, Francisce, rogabat,
Cur Tibi consensus, cur Tibi tantus honos?*

*Cur ignarus, egens, vilique induitus amictu
Tantum in Te studium votaque tanta refers?*

*In Te nil pulchri, nil miri splendet, homulle,
Nil quod terrigenis corda movere queat.*

*Simplex, ingenuusque tuus sic ille sodalis,
Cum laus, quae fulgent, undique visa sequi.*

*Verbaque Masseus frater quae protulit hae
renses,*

*Nunc quoque Christiadum forsitan in ore so
nante?...*

*Nec portentum ingens, tamque admirabile men
tes*

*Obstupefactae hominum pandere rite valent.
Certe quod Christi vivissima imago fuisti,*

*Sculpta Crucis affixi vulnera acerba gerens;
Quod sancti exsultans ad celsa cacumina Mon*

tis

*Virtutum explesti more gigantis iter,
Si prima et maior, non haec sunt unica causa,
Late qua mundus Te, Pater alme, colit.
Totum namque orbem quod sis complexus*

[amore]

*Ut fuerint frater vel Tibi cuncta soror;
Quod Tibi paupertas fuerit carissima sponsa,*

*Horret quae mundus deliciumque Tibi;
Quod, laeti ut Pueri ardenti in fornace, ca*

[nebas]

*Divinam in laudem cuncta Poëta ciens;
Italicusque in Te perfusus Numinis aura*

*Quod fulsit genius foedera pacis amans,
Haud levis haec quoque, credo euidem, sunt*

[causa putanda]

*Qua, Francisce, vepres has peperere rosas.
Eia age!... tam carus populis orbique verendum,*

*Matri ex quo Italiae gloria tanta venit,
Dum Tibi septena augentur post saecula ho*

[nores]

Exposce ut pacis sidera dextra micent;

*Sancta corruptos renovet tua Regula mo
[res];*

*Orpheus atque sacer saxea corda trahet;
Exposce et longa ut cessent discrimina in*

*[orbe],
Ut fiant gentes mente animoque piae;*

*Te propter Christi in Regno Pax Alma ni
[tescat],*

*Fraterno et populos foedere iungat Amor.
Sic pia Pastoris Summi Tu vota secunda,*

*Et crescat semper Nomen honore tuum;
Virtute et crescat tua triplici in Ordine proles,*

Munera quae pacis, Te Duce, larga ferat!...

Laureti in Piceno

IOANNES FRATINI.

MYSTICA FLAMMA

Multis equidem laudibus ferendum esse
haud dubitaverim Marium Ferrigni flo
rentinum, qui nuper comoediam hoc titulo
conscriptam: *La mistica fiamma*, in vul
gus edidit. Eum Florentini ad caelum att
tulerunt et inter viros adscripserunt, qui
citra fidem, singulari ingenio magnam sibi
gloriam compararunt.

Hic mihi in memoriam revocavit, quod olim
Vergilius, alio equidem arguento,
de Italico scripsit:

*Sermonem Ausonii patrium, moresque tenebunt;
quoniam rem suam ex Italorum historiis
derivavit, atque italicum eloquium mira
nativitate expressit.*

Si summa tantum capita spectantur,
huius comoediae actio sic se habet.

*Catharina virgo Senensis, quae pieta
tem, sapientiam, insigni erga patriam stu
dio cumulavit, caelestia unice spectans,
atque mortalia contemnens, Italorum ani
mos, maximis admodum civilium partium
dissidiis agitatos, divina arte ad pacem
atque concordiam revocat. Ad haec, Pon
tificem Maximum, admirantibus undique
populis, ab humili avenionensi captivitate*

resolutum, in urbem cum omnium laetitia
gestientem advexit.

Sed singulos eius actus intimius com
mentari iuvabit.

Primus actus *Alba* inscribitur, omnis
que ad sancti Augustini Florentiae expli
catur. Nicolaus a Perusio et Lapus Sarac
eni, improbo amore correpti, ut Lisam
sibi puellam popularem comparent, acerb
issime dimicant.

In his en sancta Puella, quae exiens e
templo, eos suavi adgreditur eloquio ac
mira quadam vocis dulcedine eos ad al
tiora trahere studet. Adstantium animi
in diversa scinduntur, eamque superbam
autumant atque adeo spernendam; ipsa
vero miti serenoque animo, haud aliam
se esse profitetur, et Iesum unice secutam,
eius pacem exhibere.

Quo facto, Nicolaus a Perusio, mirum
in modum mutatus, vitae anteactae mis
eretur, et ad eius pedes provolatus, exclama
mat: « Do quod vis, et me victusque vo
lensque demitto! » Hic explicit actus.

Tentatio alter actus vocatur. Laurentius,
Augustinianorum sodalium pater,
Catharinam interrogat de colloquiis et vi
sionibus cum Iesu Servatore; et sanctissime
Puella, caelesti omnino spiritu instin
cta, respondet, longinquas voces ex
audiens, quas accipere nemo potest. Hic
sapienter introgreditur Nicolaus, qui iam
Virginem furens deperit sibique uxorem
exoptat. In Catharinae cubiculum flores
concessit, unguenta vestemque purpu
ream, ut artificio hoc eam decipiat. At Vir
ginis redeunti ipsi ut daemon apparel, quem
signo crucis repellere nititur. Puer vero
etiam atque etiam amorem suum alte pra
dicat, in hoc tantummodo felicitatem suam
hic in terris inveniri posse. At ipsa, verbis
ei inenarrabilibus amorem Christi sua
dendo, praecipit ut Eum divino affectu pro
sequatur, et coram patre et matre, Ipsiusque
sodalibus, se Ei sponsum in Christo pro
fiteatur. Sic seductor ab humili puella mi

rabiliter seducitur, quae in eius pectore
germen conversionis posuit.

Tertius actus et quartus exhibent: *Ros
am inter spinas*.

Dum Puella Florentiae versatur in ae
dibus Alexiae Saraceni, Lapo adamat Li
sam. Interea dum cogitat Pontifex, qui
Avenione in Gallia prave tenetur, de re
ditu in Urbem, Puella, hoc ipso studio fla
grans, illuc ire flagitat. At maximae hic
orientur difficultates. Namque Pater La
zarus imprimis in Catharinam haec nova
huiusmodi molientem invehit, eam insa
nam appellat, atque enixe ab Augustini
anorum rectore poscit, ut Catharinam a
pravo proposito deterreat. Et ipse Floren
tinorum popellus, verbis ita malis excita
tus, in sanctae cubiculum vi tumultuose
illabitur, eamque interficere querit.

Quod vero Pater Lazarus vetat; eam
tamen maxime incurrit et orantem inve
niunt, atque haec Domino dicentem: « Da
mihi, Domine, certum voluntatis signum! »
Et ecce tempestas magno cum fragore ac
tonitrubus cooritur, et nuncius Pontificis
Senis supervenit, qui suo nomine Ave
nionem invitat. Procella tunc abit, sol reddit,
cunctisque terrore percussi humi procum
bunt, et una voce clamitant: « Ad Urbem,
ad Urbem! »

Simplex sic puella, inculta, imperita, ad
magna vocatur. Nicolaus iam non suus,
quinimo maxima aestuans laetitia, haec
solemniter a Catharina profectura accipit:
« Quum a Gallia rediero, hic te ad nuptias
me esse ducturam polliceor! »

Nuptiae et titulus actus quinti.

In angustissimo carcere detrusus est
Nicolaus. A Lisa in crimen vocatus, in eo
est ut ad supplicium trahatur. Lazarus,
Deo devotus, ut cum bona spe soveat, pre
catur. Frustra tamen: is improbis etiam
verbis religionem ipsam deamatam asper
nat. Magna est omnium moestitia, et mul
tae devotorum ad Deum sunt pro morituro
supplicationes, ut christiano more, et for

titer occumbat. Tunc vero praesens adest Catharina, quae dulci alloquio furentem hominem ad virtutem revocat, solemniter dicens: «En nuptiae, quas, tu, christiane, ad sidera ascendens, inter immortales celebraveris! Tecum esse me utique vellem, ut tecum aeternis mensis vescerer!»

Nicolaus, hisce verbis commotus, christiana caritate devincitur, adversariis ultro dat veniam, et admissis rite ablutas, hilari vultu carnifici se tradit.

Sic itur ad astra!

Ad veram artis dignitatem hoc opus adsurgit: pro viribus veritati historicae adhaerens, auctor veram germanamque virginem Senensem retulit, quae saeculo decimo quarto virtutibus atque litteris Italorum nomen cum praeclaris gestis immortalitate circumfulsit.

Spectatores magna animorum laetitia hanc comoediam cum plausibus excipientes, auctori studium addere reputarunt, ut in proposito remanens alias in posterum comoedias componat.

I. B. FRANCESIA.

DE CAPITIS TEGUMENTIS APUD ROMANOS

Nemini iam notum non illud est, Romanos, more a Gracis desumpto, aperto fere semper fuisse capite. Verum quoniam certa erant tempora, certaeque causae, quibus et ipsi caput cooperirent, idcirco existitere apud eos, et quidem varia, eiusdem operimenta.

Sed priusquam ad ea capitis tegumenta veniamus, quae ad id unum ex cogitata sunt, illam paucis consuetudinem persequi debemus, per quam caput, imposta toga, videlicet superiore eius parte, quae humero

insidebat, sursum allevata Romani obtegebant. Hunc morem indicant plura scriptorum loca. At prae reliquis mirum quantum valet una Plutarchi auctoritas, qui in hanc sententiam loquitur: «Romani, si cui obviam facti sunt, cui honos habendus, et si forte caput ueste iniecta tectum habeant, id revealant».

Hoc autem diversis de causis fiebat. Primum, ut se ab aëris inclemencia tuerentur; deinde ut animi aegritudinem in aerumnosis rebus patescarent, et se quasi lucem perosos significant. Quare Caesar, referente Suetonio (cap. LXXXII), «ut animadverterit undique se strictis pugionibus peti, toga caput obvolvit».

Eodem et illud Horatii¹ referendum est:

*Nam male re gesta cum vellum mittere opero
Me capite in flumen, dexter stetit.*

Huius vero consuetudinis ab Oriente originem repetas licet. In Veteri quidem Foedere² haec leguntur: «Porro David ascendebat clivum olivarum, scandens, et flens, nudis pedibus incedens et opero capite; sed et omnis populus, qui erat cum eo, opero capite incedebat plorans». Neque vero in luctu tantum apud illos populos obnubi caput solebat, sed et ubi probosum aliquod obvenisset. Hac ratione Ieremias (XIV, 4) inquit: «Confusi sunt agricolae: operuerunt capita sua».

Romae vero obtinuit etiam, ut qui gravissimi alicuius criminis damnati essent, iis ad supplicium iam ducendis caput obtegeretur, tamquam quos luce indignos iudicarent. Testantur id verba Tullii in Verr. V, 60: «Capitibus involutis cives Romanos ad necem producere instituit». Quare celebre fuit horrendum illud carmen: «I, lictor, colliga manus, caput obnubito, arbori infelici suspendito».

¹ Quaest. Rom., 10.

² Satyr., II, 20.

³ Reg., 15-30.

Postremo haec ratio in faciendis sacris servabatur; quippe quum ea (nisi quando Saturnum, Honorem aut Herculem spectarent) non aliter quam opero capite peragerentur. Itaque apud Livium,⁴ ubi de pontificatus auguratusque iuribus sermo est, haec habentur: «Conspiciatur cum capide ac lituo; capite velato victimam caedat». Atque hinc Spartanus⁵ unum e mortis Hadriani praenuntiis signis fuisse scribit, quod natali suo ultimo, quum Antoninum commendaret – scilicet diis rem divinam faciendo – praetextam sponte delapsam caput ei operuisse. Sinistrum enim admodum habebatur, si quid inter sacra, aut in templo cecidisset; quod «auspicium caducum» dicebatur.

Huius autem religiosi ritus hanc cum primis causam prodidit Plutarchus,⁶ ne quid sacrificanti occurreret, per quod mens a praesenti muneric functione alio averteretur. Id ipsum declaravit Servius ad illud Vergilii III Aeneidos 405, ubi per eadem sensa sic ab Heleno monetur Aeneas:

*Quin, ubi transmissae stelerint trans aequora classes,
Et positis aris iam vta in litore solvs,
Purpureo velare comes adopertus amictu,
Ne qua inter sanctos ignes in honore Deorum
Hostilis facies occurrat et omnia turbet.*

* *

Sed ad praecipua et singularia capitis tegumenta accedamus.

Inter universa, quae capiti obnubendo adhibuere veteres, primum locum *Pileus* obtinuisse asserendum est.

Ei nomen Graeca vox πῖλος fecit, quum et haec (ducta a πλοῦν, *densare*, origine) coactilia denotaret, et ille e coacta lana conficeretur. Eam ipse formam prae se tulit, ut nec ulla ora ambiretur, et plane rotundus galeae instar esset.

¹ Histor., X, 7.

² Hadrian., XXVI.

³ Quaest. Rom., X.

Hoc capitis tegmen gestare moris erat in Saturnalibus; quod sic indicat Martialis:⁷
Permittis, puto, pileata Roma.

Cuius instituti ea causa fuit, quod per eos dies liberrime viveretur; pileus vero libertatis esset insigne. Propterea servi post obtentam libertatem, detenso capite, pileum sumebant.⁸ Unde est illud Plauti:⁹
«Ut ego hodie raso capite calvus capiam pileum».

Ex qua sollemni consuetudine ortum habuit illa dicendi formula: «Ad pileum vocare»; quod idem erat ac libertate donare.¹⁰ Eadem de causa pileus pro libertate positus nonnunquam est, ut in Martialis epigr. XI, 48:

Totis pilea sarcinis redemi.

Quo etiam spectavit imago pilei in nummo Cassii Brutique opera post caudem Caesaris cuso, inter duos pugiones posita cum hisce verbis: «Idibus Martiis»; quo scilicet die per illius necem res publica in libertatem vindicata esset.

Ex his habes, pileos tum vulgo ab omnibus per Saturnalia, tum a servis libertatem assecutis fuisse usurpatos. Sed præterea eorumdem usus in conviviis, etsi non perpetuus, non tamen insolitus fuisse videtur. Indicat certe Horatius,⁵ quum canit:

Ne forte sub ala

*Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum,
Ut cum pileolo soleas conviva tribulis.*

Senes quoque atque aegri, ad imbecillae vel aetatis, vel valetudinis praesidium,

¹ Epigr. XI, 7.

² Quare servis in libertatem assertis caput raderos esset, aperit Nonius (XII, 36) quum ait: Qui liberi liebant, ea causa calvi erant, quod tempestatem servitutis videbant effugere, ut naufragio liberari solent». Et certe qui a naufragio emersissent, detonsam comam diis marinis consecrabant, quasi quibus vitam referrent acceptam.

³ Amph., I, 1.

⁴ Liv., Hist., XXIV, 32: «Postero die servi ad pileum vocati».

⁵ Epist., I, 13.

pileos, si non semper, at aliquando adhibuisse creduntur.

In militia denique pileos e villosis ovium pellibus, qui *Pannonicī* dicti, usurpatos esse testatur *Vegetius* (I, 20), eamque huius instituti affer rationem, ut asueto militi caput semper habere opertum gravis inde in praelio galea non fieret.

**

Tegumenti genus alterum *Petasus* fuit quem hac una re a pileo diversum existisse accepimus, quod is ad solem, imbremitaque prohibendam latos circa margines haberet; unde et nomen ei arcessitum, quod est a *πετάννῳ*, *extendo*. Erat hic quidem peregrinantium proprietor; id quod summopere declarat *Tullii locus*,¹ ubi de tabelliorum festinatione conquerens: « Sed petasati – inquit – veniunt: comites ad portam exspectare dicunt ». Eodem porro refer *Mercurii petasum*.

Huic capitī tegmini per omnia, excepto nomine, par fuit *Pileus Thessalicus*. Atque hinc factum, ut folium fabae Aegyptiae, quod a *Dioscoride* (II, 128) petaso comparatur, idem a *Theophrasto*² Thessalico pileo aequiparetur.

Ad eundem quoque usum, ad quem petasus erat, comparatum hunc fuisse pileum patescit *Dio* (p. 645), sic narrans: « Tunc primum... usus pileorum Thessalicorum concessus in theatris, ne solis ardore laborarent ».

(*Ad proximum numerum*).

S. A.

¹ *Epist. fam.*, XV, 17.

² *Hist. plant.*, IV, 10.

MONITUM

Anni fine adventante, iterum iterum que socios rogamus, qui nondum comendarii pretium solverunt – eosque magis, qui non unum huius anni pretium nobis debent – velint quo citius cum administratore nostro rationes suas exaequare.

QUORUNDAM ANIMALIUM VIAE, PUGNAE, INSTINCTUS

Quoniam eo tempore sumus, quo res hae proprius percellant, aliquid adnotare placet in iis, quae ab animalibus miranda offeruntur.

Et haec nos quidem aspicimus potius quam perspicimus, nisi altius oculos intendamus. Causamque rerum potissimum in exiguis etiam fateamur pulcherrime facientem, et minima quaeque opportunissime temperantem ac disponentem.

Prima itaque sunt animalibus praescripta itinera quaedam, alimento eorum et generationi mire convenientia, quae adamassim pariter variarum ornatui tempestatum et conditioni respondent, atque hominum utilitati aptissime inserviunt. In quibus notanda praecipue lex occurre videtur, qua maris et caeli patet his via felicior longe ac tutior illa, quam nos fulti doctrinis, experientia muniti, omnibus denique subsidiis praecincti aggredimur, calamitatibus et infortuniis obnoxiam.

Hirundines enim certo tempore discessurae, quasi e condito simul, singulis turnis per oppida singula nativa, atque, ut ita dicam, patria coactis, ire per aërem, redire, laetitia dices gestientes, ibique morari, diuque interdum innectere quasi moras. Ne credas id absque causa; temporis opportunitatem exspectant, non qua serenus sit aether, et mare placidum, sed qua consentiens afflet ventus in loca pétenda. Ubi instinctu novere haec esse coram, subito consilio, cohorte facta, aciebus instructis, inire volatum, addere sese sociis, quae proximiores litoribus quaerendis exstant, ac demum agmine longo, exercitu magno pennas dare secundis flaminibus, et ex Italicas regionibus in Syriam, in Aegyptum, in Lybiam, in Mauritias geminas tuto procedere.

Absit ut cogites devias ire, errare posse, deficere. Unaquaeque probe noscit unde abeat, quo tendat, qui sint scopuli, insulae, aerae ad requiescendum in via.

Nec una deerit proposito. Revisent ad apicem domos, tecta, turres unde venerunt, unde vere novo migratura in nostra redibunt; nec defuere ex hisce delicatissimis avibus, quae singulis autumnis, quae vere quovis, alligatis ab hospite taeniola et charta sub ala, nunciae fuerint mutuae salutationis inter homines qui Italiā et Afričam incolerent, nec alio modo, nisi per hirundinem hanc, novissent esse eum, a quo salutarentur quotannis.

Numquid unquam fecellit eos ventus? Numquid, iter quum facerent, procella unquam orta est?...

Quae de hirundinibus diximus, haec etiam de coturnicibus dictum volumus, quibus idem iter, eademque quotannis gemina conspicienda sunt litora, praeter unum illud quod plerumque noctu aggrediuntur, diebus delitescentes in herbis et paleis ad litus maris, et palabundae, et vix binae. Idque eo mirabilis; nam non ceterarum exemplum eas movet, nec multitudo similiū trahens, sed quaedam vox, ut ita dicam, interior; quae talis est, ut, quae singulae aut binae tantum evolare ac demigrare videantur, debito spatio interposito, ad oppositum quaesitumque litus pervenire simul cernantur. Quapropter quotannis est iis tum Maio, tum Septembri mense miserrima clades et retibus ad óras pelagi praeparatis. Cur autem insidias anno insequente non vitant? Cur alio non appellunt? De itinere vox illa monebat; de insidiis non admonebat.

Et quid erit scolopax nobis? Aestate nives et frigora quaerens aut Alpium aspera, quae inter Asiam et Europam sunt, atque Urales montes vulgo appellantur, aut si qua habentur inaccessibili gelu loca deserta tenebit, ibique dabit operam filiis; redeunte gelu et saeviente apud nos hieme redibit; nec tamen erit insidiator aut scrutator ex nobis, qui de invento aut reperto scolopacis nido glorietur.

Iam nunc est sermo de iis, quae – mirum! – animantia subdita septem sunt stellis, quas Triones appellant. Ex hisce pleraque, ubi concrevit glacie mare, perpetuoque illo Borea semestri omnia nive obducta et abdita sunt, indumento albo vestiuntur, ne hostibus, uīsis praesertim albis, facile innotescant. Tum ex regionibus illis asperrimis, ubi mitiore aërem sex experta sunt mensibus, ex illa Borealis poli pace descendunt, quasi exsulans inde sex mensibus lumen sequentia, redditura rursus ad Arcticas oras, ubi tempus monuerit.

Quid autem de piscibus ex loco in locum migrantibus? Eorum exodus et vices facto patent, causis latent, redditus non satis notescunt.

Pauca denique addemus de instinctu illo mirabili, quo animalia se suosque tuentur, atque illa praesertim, quae minus ad bella et proelia parata videantur.

Equis enim credit esse Martis et vim et animos columbis humanissimis, quibus non modo in accipitres, in milvios pugnam ineant, sed felici certamine victores existant, et immisericordes, incruenta quidem sed indeprecabili, neque minus tamen horrenda nece mulcent latronem sanguinolentum et exsecrabilem?

Rem ita conficiunt. Vix columbis innutuit milvium, accipitrem, et si quid huius est generis, ter quaterque grassari, ubi illae versentur, et caudem filiis carissimis comparasse, hīc illic in foraminibus rupium altissimarum, ad arborum procerissimarum truncos, quo melius possunt modo abund se, delitescunt, occultantur, acutissimo quo pollent visu longius aërem scrutantes. Ubi hostem viderunt prope habitacula sua inferius ambientem, simul omnes prodeunt a latebris, et agmine facto, consertae super latronem ita ingruunt, ut necesse illi sit, si uti alis velit, propius

terrae volare. Qui impatiens dominium imbellium, non stare, non morari, sed abire in liberum et apertum. Frustra. Cohors aeterna super terga impendebit, quam ipse non unguibus, non rostro valet diffidere. Nulla ad cibum capessendum quies, ad bibendum nulla inimico, dum interea illae, manipulis e grege dimissis, per orbem pascuntur. Sic ille aut fessus ad mortem necabitur, aut, idque saepius, immo plerumque, in flumen aliquod, in mare, in lacum compellitur, prementibus desuper omnibus, admittentibus, neque inrequentibus, nisi prius viderint et calcaverint apertis alis inutilia super aquis mortiferis conantem, et in profunda miserrime descendenter.

At si qua sit inter animal et animal proportio, tunc pugna, tunc proelium aliquid ex epico induit, et vel Homericu dignum carmine videtur. Exemplum afferamus.

Glandibus et castaneis vescuntur maialium greges ad Apenninorum radices. Martii lupi apenninicola, tum premente frigore et pellente nive, tum adidente fame, ex nivoso et nimboso cacumine ad inferiora montosae domus descendere solent, sibi, suadentibus esurie et rabie illa inexplebili, suinos facile patere greges putantes. At vix odor vento innotescit, aut suspicio inimici aliquo signo ingruit, aut, quod facilius est, aliquis e subibus resperxerit, ineffabilem grunnum primus emitit, et fuga salutem, si solus, petit; si plures, terga ad tergum constituant, et classicum grunnum canentes, impetum luporum expectant. Interea silva omnis resonare vocibus illis suinis, quae nescio quid praeferrunt inter iram et dolorem, et eodem tempore undequaque concursus ad locum. Arbuta, vepres, quodcumque patet suriantibus porcis, atque ruentibus, praecipiti cursu anhelantibus ferociter et spumam mandentibus. Momento temporis lupinus manipulus includitur denso circulo suium, qui circulus in momenta arctior fit; nam,

qui minores viribus ac dentibus, rostrum a facie luporum digredientes retro ferunt, et quasi alterum orbem conficiunt post principes, quibus Ianena commissa est; id enim eo tendit, ut sensim rostra porcorum membra luporum contingant. Suina buccina clangit interdum sine mora, et novi bellatores iugiter adventant. Seu terrore, seu salutis instinctu fiat, lupus et lupi saltum moliuntur, quo integra cinguentium corpora maialium tranent. Hoc Ianenae initium; nam vel principes vel triarri corpora volitantia saltu dentibus et rostro arripientes in oppositos porcos vi magna repellunt, hi in alios, et alii in primos, dum lupino sanguine rubent rostra maialium, dum volitant exta e dissecto luporum ventre per aërem, dum tota tellus sanguine redundat. Neque horribilis cessat ludus huiusmodi, qui cum lusu pilarum apud nos commune aliquid habet, nisi prius non lupi, non lupus, sed disiecta ac propemodum comminuta membra occupent aërem; aërem composito dico, quia nunquam terram attingere fas est, solummodo horrentia et hiantia rostra porcorum. Quum autem hisce compertum sit non esse amplius in ludo lupos, sed quaedam avulsa capita, quosdam armos et osseas crates, tunc circumspicientes cauti terram scrutantur naribus, et reliquias illas, si quid adhuc vitae supersit in iis, novo exagitant ludo, donec penitus contritum quid sibi videantur.

Haec autem satis hodie habeantur.

M. L.

Quae sunt huius temporis oeconomicae conditiones non sinunt, ut commentarii missionem ultra persequamur ad eos, qui ita negligentes se praebent, ut labores nostros, - neque eos hercule! leves - captare videantur.

Confidimus itaque fore ut extrema haec vitare possimus.

EX ITALIS URBIBUS

Exhibitiones Taurinenses.¹

Eamus hinc intro.

Armatos video stantes in timine primo

teterrimos tamquam loci custodes. Sunt duo barbari, qui arcum prae manibus tenent, vultuque horridiores videntur, at statuae vivido colore mitoque artificio compositae, nos minis innocentissime arcessere nituntur. Noli ergo timere, firmo esto animo; sunt enim amici. Quam omnia pulera, quam omnia eximie composita! Multa equidem acceperam auribus multaque scripta antea perlegeram, at, praeter omnium exspectationem, res famam superat longeque supergreditur.

Non semper errat fama, scripsit Tacitus, aliquando et elegit! Ita prorsus.

In primo ergo conclavi, ut modo monui, adsunt duo venatores, qui, quamvis minentur, non utique seriunt; unus est *Feughinus*, ut aiunt, et alter *Onas*; qui hospites tacite docent, quae ibi exhibentur, ex sua regione prolata, hic maxime laudari. In multis enim dactylothes sunt insignes torques ex avium ossibus ingeniose confecti, mitrae, *guanaci* pellibus compositae, ad virorum capita splendidissime ornanda, rufiaque adhuc atque inulta puerorum incunabula, arcus et tela, alisque id genus complura.

Habes ob oculos amplam et commodam de herbis illius regionis scholam. Qui magnus et pretiosus herbarum collectus a longissima illa teliure prolatus, ibique miro ordine positus, una cum avibus cuiuscumque generis suisque cum ovis! In medio stat pro floribus elegans fulmentum ex nodis compositum ligneis fagi, quam docti *Cytarium Darwinii* appellare consueverunt. Ut vides, et barbari illi, qui hesterna

¹ Cfr. fasc. sup.

die rudes erant atque inculti, sub ductu praescriptoque Missionariorum, de liberalium artium primatu cum docto quoque populo nunc decertare queunt.

In secunda partitione sunt et complura animantium genera, aves australes, *pinguini* potissimum, atque ova, lutrae, et cetera.

Hic tamquam loci princeps dominatur *puma*, veluti noster leo, cum magni *Cacichi* herma, et *Namuncurà*, qui, Deo adiuvante, opera atque industria Ioannis Cagliero, mox Cardinalis, ad humanitatem excoli passus est cum filiis.

Sed iterum tibi nova admodum rerum series hominumque globus, qui veluti a machina egressi, in tabulis referuntur in amplissimis *Pampa*... Ibi ad sapientiam christianam Missionarius homines erudit; illic paratos baptimate abluit, et passim scholae officinarum artium liberalium pueris instituendis atque exercendis vides... Vides et armigerum, qui ardentes oculos intorquet lumine glauco.

Ne nunc iterum timeas, velim; humanissimus est... atque marmoreus. Eum in sculpsit Cerinius noster, ut oculis discas quae sint equorum phalerae, quique equum mores, cum recentioribus stapedibus apud antiquos affatim ignotis.

Hactenus de iis praesertim gentibus, quae meridionalem Americam incolunt, et paulo ante ad religionem atque ad humanitatem excoli caepta sunt. Ad has enim tota fuit Missionariorum ratio prima atque industria.

Nos brevi marient *Bororos* et silvarum aeterni habitatores, qui ad Brasiliam pertinent atque ad Argentinam rempublicam.

At curnam haec Missionariorum exhibito ab America incipit? Paucis me absolvam. Omnes fere viri religiosi adhuc Asiam petebant vel Africam, et veterum magnorum exempla secuti, ad Indos se convertere atque ad Iaponenses consueverant. Primus inter magistros Missionario-

rum ad Americam Ioannes Bosco perrexit, eo tamen consilio, ut brevi post tempore, ad veteres illas quoque plagas adpeteret. At si non semper eventus imputari debet cuiusque rei, sed consilium, sancti viri animum mox omnes laudarunt, et illi qui primum hominem incusabant, quod aërem esset verberaturus atque inutilia captaret. Adde, quod, illa tempestate, complures Itali, quorum alii novitate rerum acti vel inopia, alii subitis divitis inhiantes, relicta patria, nullis perterriti periculis, illuc inconsulto se ferebant, vitam casibus liberrime obiectantes, nihil sane reputantes quid crastina dies ferre posset. Eorum religio magno in periculo versabatur. Sic fortuna unica acti, multi miserime vitam degebant. Omnibus enim perhibetur quid de fortuna scribitur: «Fortuna vitrea est, tum quum splendet, frangitur».

Et Missionariis miserrimis istis opem commodissime ferebant, eosque manu propemodum ducebant ad amplissimos agros colendos, ut ita certam sibi fortunam suisque effingerent.

Hanc autem exhibitionem Missionariorum placuisse, atque, ut dicitur, acu metam contigisse, ex hoc quoque facile arguere possumus, quod ab initio usque ad finem quotidie plurimi inspecturi ad venerint. Quo nomine, pueri scholarum prioris ordinis et studii maximi alumni, omnes ordinatim, die dicto, sub ipsorum magistrorum consilio, veluti ad disciplinam convenientiunt. Et milites admirati quotquot sunt in urbe degentes, viderunt quid Missionarii fecerint ut ad humanitatem fratres informarent, et quo studio longe lateque adlaborent ut homines adhuc errantes ad rectum tramitem perducant.

Quo facto, iure meritoque Missionarios religioni et patriae benemerentes dixeris et recte eos adpellaveris qui

Quasi cursores vitai lampada tradunt.

Iam ducenti et amplius millia fuerunt huius exhibitionis spectatores, et non modo

cives Taurinenses, sed, diebus festis potissimum, opportunitatem nacti, frequentissimi et incolae late circumstantes curiosus adcurrunt.

Et omnes una sententia operam sanctam veluti ignotam Missionariam laudant, quae brevi admodum tempore tot triumphos de humanitate retulit, et mentem eamdemque sapientiam, qua haec publica exhibitio disposita fuit atque egregie ordinata.

SUBALPINUS.

AD «MIRASOLE»

Hoc nomine, et iure meritoque, Coenobium olim appellabatur, quod apud Mediolanum, haud longe ab urbis pomaerio, securus viam, qua ad Ticinum itur, obvium sibi offert.

Cur nomen *ab solis adspectu* sumpserit, facile tute assequi poteris, si vel leviter locum circumsperceris, caelicque serenitatem aliquantis per gustaveris. Hic enim limpidus Mediolanensis aëris longe lateque patet, et optime

*Largior hīc campos aether et lumine vestit
Purpureo, solemque suum sua sidera norunt.*

Labente saeculo decimo secundo, hīc celebre religiosorum hominum Coenobium conditum est, ut esset quodammodo portus salutis, ad quem tutius passim se conferebant qui ingenium nacti vehemens ac turbulentum, iuventutem suam in seditionibus exercuerant, quibus saepe Italiae civitates iactabantur, et hīc postea rerum humanarum pertaesit, Deo devoti, per preces, per asperam membrorum poenitentiam, ad bonam iterum frugem redirent. Et re vera, omnia circum ad divinam animi quietem adhuc invitant! Adest enim pium devotumque sacellum, et sacra turris quae silens tamen, quod tintinnabulis omnino caret, antiquam loci religionem testatur,

et veteris elegantiae decus, incolarumque felicitatem praetereuntibus praedicat.

Sancta virorum sodalitas *Humilitum* nomine decorabatur, eo quod socii, omnibus rebus atque honoribus abdicatis, ad immortalia admodum spectabant. Quo facto, ut religioni commodius inservirent, horis subsaecivis, tempus quod a precibus reliquum esset, ad servile opus exhibebant. Alius agros colere, alias volumina conscribere, aliaque id genus conficere consuevit. Ad haec enim potissimum religio eorum spectabat, ut superbiae animorum domitis stimulis, ad veram immortalitatem tandem assurerent.

Et diu, per trecentos et amplius annos, Coenobium illud fuit assidua fessis mortaliibus quies, ac securitas iis qui identidem procul negotiis eo se conferebant, quia religiosorum pietas et peregrinos honesto hospitio excipere consueverat. Ibi, uno verbo, vitae otium quaeritabant quotquot, adolescentiae studia iam defervescere sentiebant, et aetas, morbi atque infirmitas ingentes animorum spiritus mitigabant.

Quae habitantium laetitia, omniumque laborum tranquillitas! Religiosi diu nocturne vitam in operibus sacris transigunt, et aliquando, animi causa, in liberaliores etiam artes incumbunt, et in primis assidue setis conficiendis opera atque intelligenti. Ars enim serica, peradulta nunc et perfectissima, puerescet adhuc. Nostra omnino est, praedicant Mediolanenses, quia primi in Italiam, maiori studio, sericorum pannorum institores extiterunt, morisque undique excultis, artem pretiosam late propagarunt. Quapropter «quem nec longe dies, pietas nec mitigat ulla», brevi tempore, praeter omnium opinionem, modo si umbratili vita delectetur, in orationibus versetur et in rerum aeternarum cura et cogitatione, in meliores mores redigitur, et nihil quam optimum in posterum molitur.

Ibi unusquisque immortalia illa Aligherii carmina repetit:

*...sic ibi me dedi
Ut vescens oleis transirem tempora laetus
Exercens mentem rebus in aetheriis!*¹

Cibus enim est illis admodum frugalis modicusque: sic pravas animorum cupiditates reprimit et mentem ad caelestia desideria revocat. Quo factum est, ut Caenobium maioribus in dies alumnis cresceret, et virtutum nomine celebraretur. Illuc enim tuto et sine ulla offensione omnes severam religionis institutionem profitebantur, atque aeternam sibi beatitudinem comparabant. Verum amplior forsitan rerum terrenarum commoditas, ambitio, potentiorum studium in arcem illam olim arctissimam irrupit, et breviter omnino ab religionis sanctitate excidens, omnia in desolationem convertit.

In praesentiarum est misera agricultorum domus, satis ampla equidem at maxime repugnans, quod tam abiectis sit nunc usibus apta.

SENIOR.

COLLOQUIA LATINA

Scriptio.²

MAXIMUS, PAULINUS.

MAXIMUS. — Scriptionem componamus; satis Pauline, lusimus.

PAULINUS. — Mihi quidem constitutum est, nihil toto hoc die scriptio edere.

MAX. — Cur non?

PAUL. — Quia nempe prolixius est argumentum.

MAX. — At poenam fetes?

¹ ...Con di liquor d'ulivi
Lievemente passava e caldi e geli,
Contento nei pensier contemplativi.

² EX ANTONII VAN TORRE dialogis familiaribus.
Passim retractavit hodiernisque moribus aptavit I. F.

PAUL. - Illud ego non reformatum.
 MAX. - Quid vero facies, quum exiget
 a te Magister scriptio?
 PAUL. - Dabo.
 MAX. - At componere nullam vis...
 PAUL. - Alicui furto auferam.
 MAX. - Nonne pudet te vel per iocum
 hoc dicere?
 PAUL. - Emam igitur.
 MAX. - Quo autem emes pretio?
 PAUL. - Exsolvam me castanearum
 libra una.
 MAX. - Pol! Ex huius generis commer-
 cio quantum lucri referes?
 PAUL. - Cur igitur imperantur nobis
 pensa tam gravia?
 MAX. - Mitte inanes has querelas, et
 meum sequere consilium, si sapis.
 PAUL. - Quodnam autem?
 MAX. - Sume in manu calatum, se-
 rioque incumbe operi.
 PAUL. - Faciam quod mones, dummodo
 tuam pollicearis operam.
 MAX. - Pollicor. Age, calatum de-
 prome et atramentum.
 PAUL. - Sunt illa in promptu.
 MAX. - Et chartaceum librum ubi
 habes?
 PAUL. - Ecce, in manu est.
 MAX. - Lexicon autem?
 PAUL. - En illud, super illam tabulam,
 et usu iam detritum.
 MAX. - In primis, fac singulas ut ora-
 tionis partes perspectas habeas, et quid
 quaeque vox significet, quidve regat, aut
 a qua regatur, quemve mutuum habeant
 habitum, consideres diligenter.
 PAUL. - Id omne peractum est.
 MAX. - Quaere nunc in lexico vocabula
 singula.
 PAUL. - Istud non reperi nomen.
 MAX. - Nempe quia ibi illud quaeris
 ubi non est.
 PAUL. - Ubinam vero reperitur?
 MAX. - Quomodo illud exscripsisti?
 PAUL. - Cum aspirationis nota.

MAX. - En erroris causa. Nulla huic
 voci nota inest huiusmodi.

PAUL. - Hem, reperi: utile dedisti mo-
 nitum.

MAX. - Tua causa gaudeo.

PAUL. - At in quo casu collocandum
 nunc est id nominis?

MAX. - Quem regit casum praepositio
 a qua pendet?

PAUL. - Ablativum.

MAX. - Ergo in ablativo illud colloca
 eoque modo reliqua praegete.

PRO IUNIORIBUS

Parvum antibarbarum.¹

Vocatio - Vitae genus; Genus aetatis
 degendae.²

Vogator - Remex.

Volatizari - Decoqui.

Volator (homo) - Per aërem viator;
 Caelum lustrans; Avia celsa petens; Qui
 per aërem fertur.

Volubilis (homo) - Inconstans; Mobilis;
 Novarum rerum semper cupidus.

Volumen (corporis cuiusdam) - Ma-
 gnitudo.

Voluminosus - Magnus; Amplius.

Voluntarie - Ex voluntate; Sponte
 Sciens; Ipse.

Voluptuosus - Voluptuarius.

Volutabilis - Mutabilis.

Vomitius - Vomitio.

Voracitas - Edacitas; Ingluvies.

Vorticous - Verticosus; Turbineus.

Votans - Suffragator; Qui suffragium
 fert (init).³

¹ Cfr. fasc. sap.

² Sensu ecclesiastico: Divinus instinctus. - *Contra
 votacionem* - Adversante et repugnante natura.

³ *Signaturae Votans (Romae)* - Adlectus in con-
 silio Principis ad causas rerum iudicatarum diri-
 mendas.

Vox - *Vox activa*: Ius suffragii enun-
 ciandi (interponendi); Ius suffragationis
 interponendae - *Vox passiva*: Ius alieni
 suffragii; Ius utendi (fruendi) alieno suf-
 fragio - *Vox activa et passiva*: Ius utrius-
 que suffragii; Ius sui alienique suffragii;
 Ius exercendae (fruendae) suae aliaenaeque
 suffragationis - *Vox sonora*: Vox canora -
Vox viva: Vox clara - *Vox publica*: Per-
 vulgatus sermo - *Vocem spargere*: Ru-
 morespargere (in vulgus edere) - *In bona
 (mala) voce esse*: Bene [male] audire - *In
 malam vocem aliquem mittere*: Aliquem
 infamare - *Vox technica*: Artis vocabulum.

Vulcanus - Mons ignivomus (ignes
 evomens).

Vulnus pectore exceptum - Vulnus
 adversum.

Vulnus a tergo acceptum - Vulnus
 aversum.

Zainum (militare) - Sarcinae.

Zechinus - Aureus Venetus; Aureus.

Zelus - Studium; Studium et industria;
 Sedulitas; Diligentia.⁴

Zendadum - Tenuis pannus; Pannus
 sericus.

Zenit, Zenith - Caeli fastigium.

Zibellinum - Mustelae zibellinae (Ponti-
 ci muris) pellis.

Zibibum - Zibebae uvae; Vitis viniferae
 zibeba; Passa maior uva.

Zigomus - Os iugale.

Zigrinum - Corium mulinum.

Zimara - Lacerna.

Zingarius - Circulator; Sortilegus.

Zinzinum - Exiguus haustus.⁵

¹ Itaque *Zelare*: Studere - *Zelans*: Studiosus; Di-
 ligens - *Zelantem esse*: Studio alicuius rei incensum
 esse (flagrare) - *Animarum zelus*: Alienae salutis
 ardor (ardens studium); et: Ardenter animas sitire;
 In aliorum salute procuranda operam suam collocare;
 Totum se in animorum procreationem tradere; Ani-
 marum saluti se devovere; Totum se iuvandis ani-
 mis conferre - *Zelator*: Fautor.

² Hinc *zinzinare* - Exiguus haustibus bibere. - Et
 iam: Potitare; Sorbillare.

Zipolus - Epistomium; Axis.¹
Zirlare - Truculare.²

Zizania - Lolium.³

Zodiacum - Signifer orbis; Duodecim
 signorum orbis; Sectus orbis.

Zona - Fascia; Cingulus. - Pars terrae
 (caeli).⁴

Zoologia - Animantium descriptio.

Zoticus - Agrestis; Rusticus.

Zufolare - Fistula canere; Tibias in-
 flare; Sibilare; Sifilare

Zufolus - Fistula; Tibia.

FINIS.

I. F.

ANNALES

Nationum societas.

In Societatis Nationum conventu, qui
 recens Genevae est actus, de Germaniae
 admissione legati tandem secundis suffra-
 giis decrevere, quae statim locum suum
 stabilem occupavit. Factum hoc tamquam
 novum pacis pignus plerisque visum est:
 certe, inde vim suam integrum suscepit
 foedus ad Locarnum, Italorum Anglorum
 que populis auctoribus, pactum, et conten-
 tio quaevis de Rhenanis finibus, imminentibus
 belli minis, saevire desinet. Quibus
 faustis auspiciis addere iuvat colloquium
 quod Briandus atque Stresemannus ad
 Thoiry, oppidum a Geneva non longe,
 habuerent, fuitque - prouti nunciatum est -
 de quaestionibus inter Galliam et Germa-
 niā amice solvendis super fundamento

¹ *Zipolare* - Axe obturare.

² *Zirlatio* - Turdorum cantus.

³ *Zizaniam seminare* - Discordias serere; Discor-
 diam inducere (concitare); Dissensionem commovere -
Zizanios: Litus sator.

⁴ Itaque *Zona glacialis*: Pars terrae rigens. -
Zona temperata: Pars media; Orbis mediis - *Zona
 torrida*: Solis iniqui plaga; Ignifer axis; Ardores. -
Zonae torridae incolae: Sub sole habitantes.

certi ordinis constituendi in territoriis hinc inde occupatis, itemque certae regulae de bellicis debitis a Germania Galliae solvendis.

Ad Societatis consilium explendum sunt pro tempore electae novem hae civitates: Polonica, Columbiana, Chilensis, Sancti Salvatoris, Belgica, Romanica, Batava, Sinensis, Cecoslovachica.

Italicae res.

Italici recentes eventus peculiari mentione hodie digni sunt. Atque imprimis tristis admodum et execrabilis; facinus aliud in vitam primi administri a perduto homine ex communistarum factione, frustra, Dei providentia, tentatum. Sequuta fuere et ipsius administri Liburnense colloquium cum exterarum rerum Anglici administro, in quo idem utriusque nationis animus de civilibus per orbem negotiis est confirmatus; et nonnulla commercii et amicitiae foedera cum aliis civitatibus, nempe cum Hispania, cum Romania, cum Yemensis regionis imperio. Composita quoque est controversia, de qua mentionem fecimus, cum Aethiopici regni procuratore Tafari; ex quibus iterum apparuit Italici gubernii desiderium in pace et ad populi progressum unice vivendi.

Ex Graecia.

Graeci novam repentinam vim videbunt. Terrestres et marinae copiae simul iunctae Condylis ducem adiuvere, ut reipublicae praesidem Pangalos, qui proprius dictator vocari poterat, de honore suo verterent. Fugere tum is est conatus, sed consequuti eum sunt milites in itinere, quod Italianam versus mari aggressus erat, et in carcerem detruserunt.

Rerum summa Condurotis navarcho reddita sunt, qui sibi proposuit patriam ad suppressam libertatem reducere per populi scitum proxime habendum.

Sinense bellum civile.

Mexicano civili bello adhuc furienti, recusante publico coetu legibus ferendis Catholicorum querelis morem gerere, addendum est et Sinense, quod alterna vice procedit. Hodie hostiles actus recensendi sunt in Russos et Anglos, ex quibus contraria vis ortum sumere facile poterit, ex Europaeis nationibus simul coniunctis.

Kalendis Octobribus MCMXXVI.

POPLICOLA.

VARIA

De arcano servando.¹

Tanti si tui quis tibi facere ostendat, ut secreto quidquam tibimet committere statuat; tanta id religione tibi custodiendum opus erit, ac si tua de re, eaque maioris momenti, prorsus agatur. Aulici quidam a principe sciscitabantur: Quid novi? Quoniam non nisi sua rex tibi soli confidit, hodierna die quaenam edixit? Quibus ille: Quare de eis ergo me interrogatis?

Ceteris paribus, quae ad patriam atque familiam attinent, maiori sunt studio silentioque servanda; horum enim revelatio maiores plerumque importat ruinas; neque minus improbanda illorum est hominum imprudentia, qui verbis vos fatigant, quibus illorum integritas commissa est atque custodia. Ad rem nostram Gellius Aulus optimum servandi nobis exemplum arcani memoriae tradidit, quod operaे pretium est iuventuti nostrorum temporum recensere.

Aliis temporibus, Romae, sic ille, filios secum in senatum adducere solebant pa-

¹ EX BLANCHARD, *Schol. morum*, latine vertit
H. M. IACOBELLI.

tres conscripti ex eis precipue, qui adhuc praetexta in duebantur; purpura circum vestem instructam et ornatam, quam minime septemdecim ante annos deponebant adolescentuli. Olim quum de tanti momenti negotio agereretur, quod in crastinum differri debuerit, dixerunt ne de re quidem verbum facere, donec controversia dirimeretur. Papirius autem adolescens, cum patre suo simul in senatu steterat illa die. Qua de re actum fuerit, ab eo quaesivit mater. Inhibitum id fuisse alicui revelare, reposuit iuvenis: quod responsum sitim exarsit parentis, non extinxit, ita ut istante puero de silentii lege servanda, magis eius magisque aviditas augeretur. Ad incitas demum parvus adactus Papirius, argute consilium iniit. Actum est, inquit, a patribus utrum maiori cederet reipublicae bono, si maribus daretur duabus nubendi facultas; aut mulieribus viris duobus coniugio ligari. Mirum in modum honestissimam feminam iniucundus movet nuncius. De vestigio domo eam egredi, amicas convocare, audita renuntiare. Mulierum catervae postridie senatum circumdant, senatores exoratura lacrymis obortis, ne his inauditis legem rogarent. Subita rei novitate mirati patres, quaerere quae tanta eas tenuerit amentia, quidve ab ipsis voluissent.

Tunc medium illorum in conventum Papirius accessit, matris efflagitationes retulit et quemadmodum ipsi responderat. Iuvenis ingenium et constantiam laudavit senatus, indeque decrevit, ne patrum ullus quidem natorum quempiam dehinc in senatum secum duceret, uno Papirio tantum excepto.

Rimarum plenum fideique servandae nescium hominem nemo unquam dilexit prudens, eumque nihil faciunt et illi ipsi quidem qui linguam eius dissolvunt: aliorum contemptui atque irrisioibus expoununt primi. Quae hoc enim in genere nugas videntur, ut ita dicam, noxiis gravioribus comparantur et maiori plectuntur

poena; quum a quolibet denuo labendi periculo liberetur is, cuius animus laudis adhuc, et honoris amore percellitur. Momento quo amici secretum excidere es passus ex ore, eodem tempore amicitia, fidelitas, honos, sapientia et iustitia, (tibi persuadeas), tuo recesserunt ab animo.

Iocosa

Magister discipulos iussit asinum lineis adumbrare. Tuccius informem figuram ei exhibet; qui risum vix tenens:

— Aedepol! — exclamat — huius generis asinos nunquam profecto vidi.

Cui Tuccius:

— Num igitur tu totius orbis asinorum genera vidisti?

Tuccio pater commisit ut horti olera irrigaret.

Tuccius ludis tempus terit, donec caelum conspiciens nubilum factum:

— Papae! — ratiocinatur. — Nimbum, ingruit; nisi me expedivero, officium olera irrigandi exequi non potero!

Aenigmata

I

Prima vocali si pes meus utitur, orno;

Cuius, proh! peraror, saepe luor lacrimis. Adde simul vocalem aliam demasque priorem:

Me submittere quis, si venerere deos.

Accide, si plurale legas! Nunc femina vivit;

Urbs Ligurum constat clara et amoena [situ.]

II

A et amicus masculus et neutrum decus aedi [est.]

O mihi, lectores, veniam date nota ferenti.

Aenigmata in superiore fasciculo proposita his respondent: 1) *Letum - Telum*;

2) *Mas - Mos*.

Dr. JOSEPHUS FORNARI, Moderator, Sponsor.

ROMAE - TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS.

PANCRAVIUS

[17]

Actio dramatica FRANCISCI WIELAND – (Latine reddidit Andr. Haberl)

CAI. Brevi carcer, brevi arena templum erit, ubi superno Patri, omnipotenti Deo, nos ipsos cruentatam offeremus hostiam. Nova ex nostro sanguine pullulabit benedictio, qua aliquando eorum, qui nos adhuc oderunt, corda remollescent, mentes convertentur. Inimici nostri quondam, deletis dis manibus, ad sepulchra nostra verum Deum prosequentur laudibus. Nostrae vitae pretio Deo nostro praeclarum domum video existere. Ecce corona porriguntur nobis et chorii caelitum nos suis excipient cantibus.

CORV. Administrata igitur omnia?

HYPH. Omnia.

CORV. Ergo procedite! (*Lente procedunt milites hinc inde. Postremi CAIUS nisus PANCRATIO et CORVINUS.*)

CAI. (*praeteriens*): Quisnam illic tam tristis adstat?

PANC. (*susurrans*): Torquatus, infelix frater.

CAI. O miser fili, quid fecisti? (*Torquatus avertit faciem*) Deum exora ut...

CORV. (*morae impatiens*): Omitte eiulaciones! Hic furcifer est dignus despectione. Procedite, procedite!

CAI. (*iterum conversus*): Reverttere, frater carissime, revertere! (*Omnes, excepto Torquato, evanescunt in scala.*)

SCENA III.

TORQUATUS.

TORQUATUS (*Aliquamdiu mutus adnixus pilae signa dat pugnae internae, tangit frontem, suspirat, gemit. Postea incipit moram interponens post interrogationes.*) Ubinam sum? Corvine! Num me illi reliquerunt solum inclusum camerae? Isti sunt, Torquate, amici tui! Postquam exemplo Iudei eos adiuvisti, is, qui tranquillitatem animo radicitus evellit, te proicit. Relictus sub terra es. Haec tibi nunc merces est! Mori inter mortuos! Mortuos?... Nihil sane! Nam mors vestra salus est, vita est. Vos qui placida tenetis conditoria peracto cursu apud patrem degitis. (*Praeterit pa-*

rietem). DEPOSITUS IN PACE – PAX TIBI. Hae tacitae mortuorum litterae tamquam ludificatio animi mei sunt, qui nunc iam depascitur desperationis cruciatibus. Ac tua haec culpa est, fidei proditor! Proditor? Ah! Apage a me ista cogitationum monstra! Quo ego a vobis fugiam? (*Abnuit*) Mihi parcite, obsecro, umbrae terribiles, quae minaces me circumdat! Num ego continuo detrudar ad inferos? Tu ne Christianus es?... Christianus?... Num tu homo es? Hoc prius interroga! Non sum homo. Belua paucarum horarum spatio effectus sum, et ea belua, quam vel gentilis homo exosus reicit! Actum est. Diutius non potes vivere. En, culter. Confice, insanissime! (*Extracto ex cingulo pugione*): Oppido perii. Quis enim ignoscat? Deo execratus et Ecclesiae, diem exsecrator, quo natus sum, omnes homines exsecrator, me ipse exsecrator. (*Concidens conspicit corpus Tarcisii*). Quidnam hoc est? Corpus exangue et rigidum? (*Amoto velo, stupidus*): Tarcisius! Sic te positum reperio! Hic me vidente pro Deo occubuit martyr vestitus innocentia. Quam blande ex nigris cincinnis haec pallida linea menta rident mihi, proditori fidei, pro qua hic puer martyr laetus fudit sanguinem! (*Mora*). Mirifice huius adspectus pueri mihi movet animum. Nefas est, Torquate, tibi ipsum mortem consciscere. Hoc est scelus cumulare scelere. (*Abiciens pugionem*): Abi, devotum novi instrumentum criminis! Nondum omnis perii, nondum damnatus sum. Jesus benignis me aspergit oculis. Ignosce, pastor, ovi tuae! Non sum dignus equidem, qui te suspiciam. Sed semel me, postremum servulum, si receperis, vita reliqua omnis erit poenitentia. – Quid faciam? Susceptum onus iam non sustineo, infinita catena est, quam unum peccatum funeste trahit. Ardet frons. Sitiunt labia. Miscentur mentis cogitata. (*Concidit*). Exhaustus sum. O Iesu, qua es misericordia, aperi, indica quid faciam! Quo, quo me vertam, Deus? (*Aulaeum demittitur*).

EXPLICIT ACTUS III.

(Ad proximum numerum).